

ชีวิตวัยรุ่นหญิงเมื่อต้องเป็นแม่

Life of Female Adolescent as Mothers

รีนา ติ๊ะดี*

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านของวัยรุ่นหญิงเมื่อกลายเป็นแม่ โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีเรื่องการพัฒนาด้านจิตสังคม ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่าน และทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกในแม่วัยรุ่นจำนวน 30 ราย ในพื้นที่เมือง พื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท และพื้นที่ชนบท ผลการศึกษาพบว่าวัยรุ่นหญิงในกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาล้วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย มีความสนใจเพศตรงข้ามและอยากรู้อยากลองในเรื่องเพศ นำไปสู่การตั้งครรภ์ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในชีวิตที่ส่งผลกระทบต่อวัยรุ่นหญิงในหลายๆ ด้านได้แก่ผลกระทบทางด้านจิตใจ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และการเงิน และผลกระทบทางด้านสังคม รวมถึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของวัยรุ่นหญิงด้วย อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้พบว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและการกลายเป็นแม่ของวัยรุ่นมิได้ส่งผลกระทบในเชิงลบเพียงอย่างเดียว แต่ยังส่งผลกระทบในเชิงบวกด้วย และวัยรุ่นหญิงสามารถรับมือกับการเปลี่ยนผ่านและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ สามารถปรับตัวเข้ากับบทบาทใหม่ได้ในที่สุด โดยแรงสนับสนุนจากครอบครัวและคนรอบข้างมีส่วนสำคัญที่ช่วยผลักดันให้วัยรุ่นหญิงสามารถใช้ชีวิตใหม่ในฐานะผู้ใหญ่และแม่ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: แม่วัยรุ่น การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น วัยรุ่นหญิง ผลกระทบจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

* นักวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

This paper is a report of a qualitative study about the transition of female adolescents into motherhood. This study applied the Theory of Psychosocial Development, Transition Theory, and Social Support Theory as lenses of analysis. Qualitative data were collected from 30 teen mothers. In-depth interviews were carried out in urban, semi-urban, and rural areas of Thailand. The results show that most of the participants were in their late-teens. They explained their exposure to unplanned pregnancy by an interest in the opposite sex and curiosity about sex and sexuality while struggling to develop a self-identity. Being pregnant and becoming a parent is an important step in life and has an effect on female teenagers in many ways. Unplanned teen pregnancy impacts teenagers emotionally, financially and economically, and socially. It also results in a change of roles for teen mothers. However, this study also found that there are positive impacts from teen pregnancy. Most teen mothers are able to cope with the changes from the transition, and are able to adapt to their new role as mothers, thanks to the support they received from their family.

Key words: Teenage mothers, adolescent pregnancy, female adolescent, impact of adolescent pregnancy

ที่มาและความสำคัญ

สถานการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีความรุนแรงมากขึ้น โดยเห็นได้จากจำนวนทารกที่เกิดจากหญิงอายุ 10-14 ปี ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น จาก 0.7 เมื่อ พ.ศ. 2546 เป็น 1.5 ต่อประชากร 1,000 คน ใน พ.ศ. 2558 และในช่วงเวลาเปรียบเทียบเดียวกันนี้ มีจำนวนทารกที่เกิดจากหญิงที่มีอายุ 15-19 ปี เพิ่มขึ้นจาก 39.2 เป็น 44.8 ต่อ 1,000 คนตามลำดับ (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2560) อย่างไรก็ตาม ตัวเลขที่กล่าวมาข้างต้นนี้ยังไม่ได้สะท้อนถึงสถิติการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไทยที่แท้จริง เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลการคลอดไร้ชีพ การแท้งเอง และการทำแท้งรวมอยู่ด้วย

มีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาถึงสาเหตุของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ เช่น เรื่องพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่งผลกระทบต่อครอบครัวของวัยรุ่น ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบทางด้านสังคม และผลกระทบทางด้านจิตใจ ในขณะที่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกิดจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนั้นมีจำนวนไม่มากนัก อีกทั้งเมื่อปัญหาได้ทวีความรุนแรงขึ้นแล้ว ผู้เขียนจึงเห็นว่ามีคามจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงผลกระทบจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์ในภาพรวม และหาทางบรรเทาความรุนแรงที่เกิดจากผลกระทบเหล่านั้นต่อไป

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดกับชีวิตของวัยรุ่นหญิงเมื่อต้องกลายเป็นแม่ โดยศึกษาผลกระทบในด้านเศรษฐกิจและการเงิน ผลกระทบทางด้านสังคม และผลกระทบทางด้านจิตใจ เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะในการบรรเทาความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดกับวัยรุ่นเมื่อกลายเป็นพ่อแม่

คำนิยามและกรอบแนวคิด ทฤษฎี

- **นิยามการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น**

องค์การยูนิเซฟ (Unicef) ให้คำนิยามของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นว่า คือ การที่เด็กวัยรุ่นหญิงอายุ 13-19 ปี เกิดการตั้งครรภ์ขึ้น ซึ่งช่วงวัยนี้เป็นวัยก่อนการบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย (Unicef, 2008) ในขณะที่องค์การอนามัยโลก (World Health Organization หรือ WHO) ให้คำนิยามว่า การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนั้น คือการตั้งครรภ์ของหญิงที่มีช่วงอายุระหว่าง 10-19 ปี (WHO, 2004) บทความนี้ให้นิยามการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นว่าเป็นการตั้งครรภ์ในขณะที่วัยรุ่นหญิงมีอายุไม่ถึง 20 ปีบริบูรณ์

- **ทฤษฎีเรื่องการพัฒนาด้านจิตสังคม (Theory of Psychosocial Development)**

ทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาของคนตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยชรา แบ่งช่วงการพัฒนาของคนเป็น 8 ระยะตามช่วงอายุ ได้แก่ ระยะที่ 1 ความเชื่อใจเทียบกับความไม่เชื่อใจ อยู่ในช่วงขวบแรกของชีวิต, ระยะที่ 2 ความเป็นอิสระเทียบกับความละอายและความสงสัย อยู่ในช่วงอายุ 1-3 ปี, ระยะที่ 3 ความมุ่งมั่นเทียบกับความรู้สึกลึกซึ้ง คือ ช่วงอายุ 3-6 ปี, ระยะที่ 4 ความ پاکเพียรเทียบกับความต่ำต้อย เป็นช่วงอายุ 6-12 ปี, ระยะที่ 5 ความเป็นอัตลักษณ์เทียบกับความสับสนในบทบาทคือเป็นวัยรุ่น, ระยะที่ 6 ความใกล้ชิดเทียบกับความโดดเดี่ยว คือช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น, ระยะที่ 7 ความคิดสร้างสรรค์เทียบกับความหมกมุ่นในตนเอง

เป็นช่วงวัยกลางคน, และระยะที่ 8 ความมั่นคงสมบูรณ์เทียบกับความสิ้นหวังคือช่วงวัยชรา ซึ่งในแต่ละระยะจะมีความท้าทาย (challenge) ที่แตกต่างกันออกไป (McLeod, 2008)

เนื่องจากบทความนี้ศึกษาเรื่องวัยรุ่น จึงขอเน้นเฉพาะช่วงวัยนี้เท่านั้น โดยความท้าทายในช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงรอยต่อระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ตามที่ Erikson กล่าวไว้ คือ ในช่วงอายุนี้ วัยรุ่นจะพยายามค้นหาตัวตนหรืออัตลักษณ์ของตนเอง ทั้งอัตลักษณ์ทางด้านเพศและอาชีพการงาน รวมถึงทิศทางในการดำเนินชีวิต การค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ความสำเร็จที่ผ่านมา วัยรุ่นอาจจะค้นพบอัตลักษณ์ของตนเองในช่วงนี้หรืออาจจะยังมีความไม่ชัดเจนในบทบาทของชีวิตตนเองก็เป็นได้ (McLeod, 2008)

• ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่าน (Transition Theory)

แบบจำลองทางจิตสังคมที่อธิบายเหตุการณ์ในชีวิตที่ส่งผลกระทบต่อด้านต่างๆ ในชีวิต รวมถึงบทบาททางสังคมของบุคคล โดย Schlossberg ให้คำนิยาม “การเปลี่ยนผ่าน” ว่าหมายถึง เหตุการณ์หรือสิ่งที่ไม่ใช่เหตุการณ์ ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อความสัมพันธ์ กิจวัตรประจำวัน และบทบาทของแต่ละบุคคล และแต่ละคนมีวิถีจัดการหรือรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นแตกต่างกันไปผ่านสิ่งต่อไปนี้

- 1) การรับรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านนั้น
- 2) ลักษณะทางสภาพแวดล้อมก่อนและหลังการเปลี่ยนผ่าน และ
- 3) ลักษณะหรือคุณสมบัติของแต่ละบุคคลซึ่งนำไปสู่การปรับตัว (Schlossberg, 1981)

บทความนี้นำกรอบทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านมาวิเคราะห์เหตุการณ์การตั้งครรภ์ที่เกิดกับวัยรุ่น ว่าส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อด้านต่างๆ ในชีวิต และบทบาททางสังคมของวัยรุ่นอย่างไรบ้าง รวมถึงการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

• ทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม (Social Support Theory)

Wilcox & Vernberg (1985) ให้ความเห็นว่า แรงสนับสนุนทางสังคมมีหลากหลายมิติ ได้แก่ อารมณ์ (emotional support) การเคารพ (esteem support) การเป็นส่วนหนึ่ง (belonging support) เครือข่าย (network support) การประเมิน (appraisal support) การสนับสนุนที่เป็นรูปธรรม (tangible support) ความช่วยเหลือ (instrumental support) และข้อมูล (information support) โดยแรงสนับสนุนแต่ละอย่างทำหน้าที่แตกต่างกันไปตามแต่ละลักษณะของความเครียด และแรงสนับสนุนจะช่วยบรรเทาความรุนแรงของความเครียดได้ก็ต่อเมื่อลักษณะของความเครียดมีความสอดคล้องกับทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนที่มีอยู่ (Wilcox & Vernberg, 1985: 5)

ทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคมถูกนำมาใช้ควบคู่กับทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านในบทความนี้ เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของการที่วัยรุ่นหญิงกลายเป็นแม่ว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวัยรุ่นได้รับการสนับสนุนในมิติต่างๆ จากครอบครัวและคนรอบข้าง

บททบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่กล่าวถึงผลกระทบจากการที่วัยรุ่นกลายเป็นพ่อแม่มีอยู่มากพอสมควร แม้จะได้รับความสนใจน้อยกว่าประเด็นอื่นก็ตาม โดยมีงานวิจัยทั้งในประเทศไทย (ขวัญตา และ

จิตตินันท์, 2553; เนตรชนก, 2555) และในต่างประเทศ (Hoffman, 1998; Hobcraft & Kiernan, 2001; Rosengard et al., 2006) งานวิจัยเหล่านั้นมีข้อค้นพบที่แตกต่างกันออกไป แต่ข้อค้นพบของงานวิจัยส่วนใหญ่ระบุว่า การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและการที่วัยรุ่นกลายเป็นพ่อแม่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวของวัยรุ่น ซึ่งรวมถึงครอบครัวของพ่อแม่วัยรุ่น ตัวพ่อแม่วัยรุ่นเอง และรวมถึงเด็กที่เกิดจากวัยรุ่นด้วย (ขวัญตา และจิตตินันท์, 2553; เนตรชนก, 2555; Hobcraft & Kiernan, 2001) โดยผลกระทบในเชิงลบนั้นเห็นได้อย่างชัดเจนในด้านเศรษฐกิจการเงิน ด้านสังคม และด้านจิตใจ

Leslie & Didben (2004) พบว่า ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นยังเกิดจากการที่วัยรุ่นหยุดเรียนเนื่องจากการตั้งครรภ์ และมีแนวโน้มที่จะกลับไปศึกษาต่อต่ำ การมีวุฒิการศึกษาต่ำเป็นอุปสรรคสำคัญในการได้งานที่มีความมั่นคงและให้ค่าตอบแทนสูง ด้วยเหตุนี้ สถานะทางเศรษฐกิจของผู้ที่มีบุตรตั้งแต่ยังวัยรุ่นจึงมีแนวโน้มไม่ค่อยดีนัก

ในด้านผลกระทบเชิงลบทางด้านสังคม Leslie & Didben (2004) กล่าวว่า การพัฒนาทางด้านอารมณ์และความรู้สึกที่ยังไม่สมบูรณ์ของวัยรุ่นเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ชีวิตคู่ต้องจบลง ทำให้เด็กที่เกิดจากวัยรุ่นต้องเติบโตในครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว อาจทำให้เกิดความเปราะบางกับเด็กที่เกิดมาได้ ขวัญตา และจิตตินันท์ (2553) พบว่าวัยรุ่นหญิงที่ตั้งครรภ์มักอาศัยอยู่กับครอบครัวเดิมของตน และวัยรุ่นชายมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือดูแลเด็กที่เกิดมาน้อยมาก นอกจากนี้ ข้อจำกัดทางการศึกษาทำให้วัยรุ่นที่กลายเป็นพ่อแม่ไม่สามารถหางานที่มั่นคงทำได้ ความกดดันทางเศรษฐกิจทำให้เกิดความตึงเครียดในครอบครัว นำไปสู่ความขัดแย้ง และการใช้สารเสพติด การดื่มแอลกอฮอล์ และการเล่นการพนัน อีกทั้งพบว่าแม่วัยรุ่นยังมีแนวโน้มที่จะรู้สึกเบื่อ เหงา หรือซึมเศร้าด้วย

ข้อค้นพบของ ขวัญตา และจิตตินันท์ (2553) สอดคล้องกับข้อค้นพบของ เนตรชนก (2555) ที่ทำการศึกษาเรื่องภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นตั้งครรภ์ พบว่าวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ต้องเผชิญกับปัจจัยหลายๆ ปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดภาวะซึมเศร้า ได้แก่ 1) ปัจจัยกระตุ้น เช่น ความเครียด ความกังวล ความกลัว เป็นต้น 2) ปัจจัยเสี่ยงส่วนบุคคล เช่น ความรู้สึกมีคุณค่าของตัวเองในวัยรุ่น และ 3) ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น ในขณะที่ Leslie & Diben (2004) ให้เหตุผลว่า การพัฒนาทางด้านอารมณ์และความรู้สึก (psychological development) ที่ยังไม่สมบูรณ์ในวัยรุ่น ทำให้วัยรุ่นมักจะยึดความคิดของตัวเองเป็นที่ตั้ง และต้องการความสนใจจากคนรอบข้าง แต่เมื่อวัยรุ่นมีบุตร ทำให้ความสนใจจากคนรอบข้างกลับมีแนวโน้มมุ่งไปที่บุตรของตน อาจทำให้เกิดภาวะซึมเศร้า ไม่พอใจ หรืออาจรุนแรงถึงขั้นที่วัยรุ่นต้องหันไปพึ่งพาส่งเสริมเสพติด แอลกอฮอล์ หรือบุหรี่ได้ (Leslie & Diben, 2004)

ส่วน Hobcraft & Kiernan (2001) ได้ศึกษาว่าอายุเมื่อมีบุตรคนแรกมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ในชีวิตของวัยรุ่นในอนาคต มากกว่าความยากจนในวัยเด็กซึ่งเป็นปัจจัยทางสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเรื่องความยากจนในวัยเด็กจะส่งเสริมให้เกิดผลกระทบที่มีความรุนแรงขึ้น และพบว่าวัยรุ่นเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะเผชิญกับข้อจำกัดทางโอกาสในด้านต่างๆ มากกว่าวัยรุ่นเพศชาย

ถึงแม้ข้อค้นพบของงานวิจัยส่วนใหญ่จะเห็นพ้องต้องกันว่า การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่งผลกระทบต่อวัยรุ่น ครอบครัว และเด็กที่เกิดมา แต่ยังมีงานวิจัยบางชิ้นที่ให้ข้อค้นพบที่แตกต่างออกไป ตัวอย่างเช่น

งานวิจัยของ Hoffman, 1998 และ Rosengard et al., 2006 โดย Hoffman (1998) ได้แย้งว่าผลกระทบเกิดขึ้นจากการตั้งครรภ์ และ/หรือการเป็นพ่อแม่ในวัยรุ่นนั้นไม่มีอยู่จริง Hoffman ยังได้อ้างถึงงานวิจัยอีกหลายงานที่พบว่าชีวิตความเป็นอยู่ของวัยรุ่นไม่ได้แย่งจากเดิมเมื่อกลายเป็นพ่อแม่ และมีความเป็นไปได้ที่วัยรุ่นจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้นจึงสรุปแบบเหมารวมไม่ได้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นมีเพียงลักษณะและทิศทางเดียว เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่เข้มแข็งพอ และการคาดประมาณต่ำกว่าความเป็นจริง ซึ่งอาจเกิดจากอคติต่างๆ ก็เป็นไปได้ ข้อค้นพบของ Rosengard et al. (2006) สนับสนุนว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นมิได้มีแต่ข้อเสียเท่านั้น แต่ยังมีข้อดีในหลายด้านอีกด้วย เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น วัยรุ่นเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น และการมีบุตรในวัยรุ่นยังเป็นช่วงเวลาที่ย่างกายแข็งแรง การมีบุตรตอนวัยรุ่นจึงอาจช่วยลดความกังวลเรื่องการเจริญพันธุ์ในอนาคตได้ ส่วนข้อเสียของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่เขาค้นพบนั้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยอื่นๆ ที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่ค้นพบว่าความสนับสนุนทางสังคม (Social Support) สามารถบรรเทาความรุนแรงของผลกระทบทางลบที่เกิดจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น โดยพบว่าระดับความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคม และระดับความรุนแรงนี้จะบรรเทาลงได้หากมีความสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว (Turner, Grindstaff, & Phillips, 1990; Robson & Berthoud, 2003; Nath, Borowski, Whitman, & Schellenbach, 1991)

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้ใช้ข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย “ผลกระทบต่อครอบครัวเมื่อวัยรุ่นกลายเป็นพ่อแม่” ภายใต้โครงการการจัดการการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นในระดับตำบล ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกในวัยรุ่นที่กลายเป็นพ่อแม่และครอบครัว โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้คำถามปลายเปิดกึ่งโครงสร้าง ทำการเก็บข้อมูลเมื่อเดือนกุมภาพันธ์-สิงหาคม พ.ศ. 2557 กลุ่มตัวอย่างคือครอบครัวที่มีบุตรเป็นวัยรุ่นหญิงที่มีบุตรคนแรกเมื่ออายุน้อยกว่า 20 ปีบริบูรณ์ และมีอายุระหว่าง 18-35 ปีบริบูรณ์ ณ เวลาเก็บข้อมูล และทำการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างทั้งครอบครัว ก่อนที่จะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกวัยรุ่นหญิง พ่อแม่หรือผู้ปกครอง และวัยรุ่นชายที่เป็นคู่ของวัยรุ่นหญิง ทำการเก็บข้อมูลใน 3 พื้นที่ คือ พื้นที่เมือง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร พื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท ได้แก่ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และพื้นที่ชนบท ได้แก่ อำเภอโพธิ์ทอง และตำบลลาดกระหวัด อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกได้ถูกนำมาถอดเทป และบทสนทนาได้ถูกนำมาวิเคราะห์โดยการลงรหัส (coding) ประเด็นย่อยสำคัญๆ (sub-themes) ที่ถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งในระหว่างการสนทนาและการสัมภาษณ์ แล้วนำมาจัดกลุ่ม (category) เป็นประเด็นหลัก นอกจากนี้ บทความนี้ยังได้ทบทวนเอกสารในการศึกษาครอบครัวและแนวคิด รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ในบทความนี้เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกวัยรุ่นหญิงเท่านั้น การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการเปิดโอกาสให้วัยรุ่นหญิงได้เล่าประสบการณ์เมื่อตนเองกลายเป็นพ่อแม่ว่าเป็นอย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว คู่ครอง และครอบครัวข้างข้าง ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

ที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านของชีวิต รวมถึงบทบาทที่เปลี่ยนไปของวัยรุ่นที่ต้องกลายมาเป็นพ่อแม่ และวิธีการจัดการและรับมือกับการเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาในเชิงคุณภาพมีข้อจำกัด คือ ผลการศึกษาไม่ได้สะท้อนถึงสิ่งที่เกิดกับแม่วัยรุ่นโดยรวมทั้งหมด เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลไม่ได้เป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรวัยรุ่นหญิงทั้งหมด

ผลการศึกษา

- ข้อมูลทางประชากรของกลุ่มที่ทำการศึกษา

กลุ่มประชากรที่ศึกษาในบทความนี้คือวัยรุ่นหญิงที่มีบุตรคนแรกเมื่ออายุน้อยกว่า 20 ปีบริบูรณ์และมีอายุระหว่าง 18-35 ปีบริบูรณ์ ณ เวลาเก็บข้อมูล ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครจำนวน 10 คน ตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม จำนวน 10 คน และอำเภอโพธิ์ทอง และตำบลตลาดกรวด อำเภอเมืองจังหวัดอ่างทองอีก จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน

วัยรุ่นหญิงส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมวิจัยมีบุตรคนแรกเมื่ออายุระหว่าง 15-19 ปี กล่าวคือ ร้อยละ 37 มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี ส่วนที่มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ มีร้อยละ 20 มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 16 ปี มีร้อยละ 17 มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 15 ปี มีร้อยละ 13 และ มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 19 ปี มีร้อยละ 13 เช่นเดียวกัน

ในด้านสถานภาพทางการสมรสพบว่า มีคู่ครองที่อยู่กินกันฉันสามีภรรยา แยกทางกับคู่ครองร้อยละ 13 และมีสถานภาพสมรสคือจดทะเบียนสมรส เพียงร้อยละ 7 เท่านั้น นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่า ในบรรดาผู้ที่มีคู่ครองที่อยู่กินกันฉันสามีภรรยาแล้วนั้น ร้อยละ 29 เป็นคู่ครองคนใหม่ โดยบุตรเป็นของคู่ครองคนเดิม

ในด้านวุฒิการศึกษาพบว่า ร้อยละ 60 มีวุฒิการศึกษาในระดับมัธยมต้น และร้อยละ 30 มีวุฒิการศึกษาในระดับประถมศึกษาเท่านั้น ส่วนที่เหลือคือมีวุฒิ ปวช. ปวส. และมัธยมปลาย และอีกร้อยละ 7 กำลังศึกษาอยู่ คือกลับไปเรียนหนังสือต่อหลังจากคลอดบุตรคนแรกแล้ว และในด้านอาชีพพบว่า ร้อยละ 77 มีงานทำ โดยส่วนใหญ่เป็นพนักงาน/ลูกจ้าง รับจ้าง และค้าขาย อีกร้อยละ 16ว่างงาน ซึ่งเหตุผลที่ว่างงานเพราะต้องเลี้ยงดูบุตร และร้อยละ 7 กำลังศึกษาต่อ โดยสามารถกลับไปเรียนต่อได้เพราะพ่อแม่หรือผู้ปกครองช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรให้

- ผลกระทบต่อชีวิตวัยรุ่นเมื่อต้องเป็นพ่อแม่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า เมื่อวัยรุ่นหญิงกลายเป็นแม่แล้วได้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อตัววัยรุ่นเองอย่างมาก ผลกระทบที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลักๆ คือ 1. ผลกระทบทางด้านจิตใจ 2. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และ 3. ผลกระทบทางด้านสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) ผลกระทบทางด้านจิตใจ

เมื่อรู้ว่าตนเองตั้งครรภ์หรือกำลังจะเป็นแม่ วัยรุ่นหญิงส่วนใหญ่รู้สึกตกใจ กังวลใจ และกลัว จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า วัยรุ่นหญิงส่วนใหญ่กังวลใจเนื่องจากเกรงว่าจะทำให้พ่อแม่ของตนเสียใจ นอกจากนี้ยังกลัวการมีบุตร และพบว่าวัยรุ่นหญิงส่วนใหญ่มีความวิตกกังวลและเครียดอีกด้วย

“เครียด มันยิ่งไปแบบหนึ่ง แต่ไม่ได้ร้องไห้ ก็กะอยู่แล้วว่ามันต้องท้อง กลัวคะ กลัวเขา (พ่อแม่) ด่า เครียดอะคะ แล้วแบบหนูเป็นคนคิดมากด้วย (เวลาคนนิทานที่โรงเรียน)”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน จ.อ่างทอง มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี

ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 18 ปี)

“กังวล กลัว แล้วทีนี้หนูคิดว่าจะบอกแต่ไม่กล้า แล้วถ้าบอกไปเขาจะให้ไปเอาออกตอน 5 เดือน 6 เดือน คิดเองคะ หนูนั่งคิด หนูก็เครียด ไม่รู้จะทำอย่างไร [...] หนูก็ร้อง ตอนนั้นไม่อยากจะอยากจะไปทิ้งแม่ทั้งลูก เหมือนสร้างความปลอดภัยให้เขา นะ ก็คิดไว้หลายแง่เหมือนกัน คิดว่าจะกินยาตายบ้าง หนูคิดไปหมดเลยนะ ก็ไม่อยากจะสร้างภาระให้เขา ให้เขาอับอายก็ไม่อยากจะอยู่”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน จ.อ่างทอง มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี

ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 18 ปี)

“กลัวทุกอย่างเลย ไม่กล้าบอกพ่อ กลัวพ่อแม่เสียใจ คือเราก็ไม่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไรต่อไป คือไม่รู้เลย กังวล กลัว กลัวพ่อแม่เสียใจ เรารู้สึกผิด ไม่รู้จะทำอย่างไร”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต.ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 19 ปี

ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 30 ปี)

และเมื่อตัดสินใจบอกพ่อแม่เรื่องการตั้งครรภ์ ความรู้สึกที่ตามมาคือความเสียใจ เนื่องจากทำให้พ่อแม่ของตนเสียใจ

“เสียใจ เสียใจเพราะว่าทำให้พ่อแม่เสียใจ [...] ตัวเองนะไม่เสียใจ เพราะเป็นคนที่ไม่สนใจคำพูดใคร แต่ที่เสียใจเพราะว่าพ่อแม่ คนนั้นพูด คนนี้พูด แต่ก็ไม่ได้ยินจากคนที่พูดหรอก เขามาเล่าให้ฟัง พ่อแม่เขามาบอกว่าคนนั้นพูดว่าลูกเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต.ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 19 ปี

ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 30 ปี)

“หนูรู้สึกเสียใจ เราทำให้พ่อแม่เสียใจ สำนึกนะ”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต.ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 16 ปี

ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 20 ปี)

“ก็ยังรู้สึกเสียใจนะที่ทำให้เขาเสียใจแบบนั้น แล้วก็นึกถึงเรา ลูกเราเลย ถ้าลูกเราทำผิด ลูกเราทำแบบนั้นก็ใจจะขาดเหมือนกัน”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน จ.อ่างทอง มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี

ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 18 ปี)

อย่างไรก็ตาม เมื่อคลอดบุตรแล้ว วัยรุ่นหญิงระบุว่ามีความรู้สึกดีใจ และมีความสุขที่มีบุตร มีความรักครอบครัวมากขึ้น บางคนกล่าวว่ารู้สึกว่าเป็นผู้ใหญ่และมีความรับผิดชอบมากขึ้น และมองว่าเป็นผลกระทบเชิงบวกที่เกิดขึ้นจากการที่กลายเป็นพ่อแม่ นอกจากนี้ยังมีความนึกถึงครอบครัวก่อนความต้องการของตนเองอีกด้วย

“หนูว่าหนูโตขึ้น โตขึ้นเยอะเลย เพราะรับผิดชอบงานได้เยอะมาก เมื่อก่อนแบบว่าทำอะไรก็เป็น เล่นไปหมด แต่เวลามีเจ้าตัวเล็กมาก็นึกถึงเขาก่อนเป็นคนแรก”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน จ.อ่างทอง มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 18 ปี)

“เปลี่ยนค่ะ จากมีชีวิตอิสระก็มีหน้าที่คอยดูแลรับผิดชอบ”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต.ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 26 ปี)

(2) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและการเงิน

เมื่อวัยรุ่นหญิงต้องกลายมาเป็นแม่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนคือผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและการเงิน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าวัยรุ่นหญิงส่วนใหญ่ต้องหยุดเรียนกลางคันหรือลาออกจากโรงเรียน เมื่อมีวุฒิการศึกษาต่ำ งานที่สามารถทำได้จึงเป็นงานที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคง เช่น อาชีพรับจ้าง หรือค้าขาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าวัยรุ่นว่างงานจำนวนหนึ่ง ครอบครัวของวัยรุ่นหญิงที่กลายมาเป็นแม่หรือครอบครัวของคู่ของวัยรุ่นหญิงที่กลายมาเป็นแม่จำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือในด้านการเงิน บางครอบครัวต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้นอกระบบ ตัวอย่างบทสนทนาและบทสัมภาษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น เช่น

“ตอนจะต้องเตรียมของ (ค่านม ลูกเข้าเรียน) ก็ต้องขายทองเลยค่ะ ขายทองหมั้นเอาเงินไปซื้อ เพราะว่าช่วงนั้นแฟนหนูก็ไม่ได้ทำงาน เป็นทหาร”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน จ.อ่างทอง มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 18 ปี)

“ก็มีใช้จ่าย แต่ก็คือว่าไม่ได้มีใช้จ่ายแบบเหลือเฟือ ก็พอมีบ้างไม่มีบ้าง [...] ต้องการเงิน ส่วนใหญ่ก็คอยไปรับไปส่งเกี่ยวกับลูกเรา เราก็ต้องคอยบริหารให้ดี ปัจจัยที่สำคัญคือเงิน ไม่มีเงินเราก็เลี้ยงไม่ไหว แต่เราก็เลี้ยงมาจนโตนะ [...] (กรณีลูกป่วยบ่อยๆ) ไม่เสียค่าโรงพยาบาลก็จริง แต่ค่าใช้จ่ายเราก็เยอะนะเดินทางนะ”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต.ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 26 ปี)

“ตั้งแต่มาคบกันแล้วก็มีลูกจนปัจจุบันนี้ เมื่อก่อนก็คิดว่าเราจะไม่เคยทำงาน จะมีเงินใช้ตลอด แต่พอมามีลูกมีครอบครัว ก็จะมีขัดสนบ้าง”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต.ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 16 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 22 ปี)

“มีค่านม ค่าแพมเพิร์ส ลูกเราก็เลี้ยงเอง บางทีถ้าลูกไม่กวน เราก็รื้อยมาลัยเสริม ก็ยังได้กินได้ใช้ตรงนั้น... ก็เก็บนะ แต่ว่าได้ออกหมด ไม่เคยเก็บเป็นก้อนสักที มันมีรถส่งรถซ่อมรถหมดเวลารถพัง เงินที่เก็บไม่พอก็ต้องยืม ยืมพ่อแม่กับกู้ธนาคาร”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งในกรุงเทพฯ มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 19 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 32 ปี)

(3) ผลกระทบทางด้านสังคม

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว แม่วัยรุ่นส่วนใหญ่จะหยุดเรียนกลางคันหรือลาออกจากโรงเรียนเมื่อตั้งครรรค์ เมื่อคลอดบุตรแล้วมีแนวโน้มที่จะกลับไปเรียนหนังสือต่อน้อย โดยจากการสัมภาษณ์พบว่า มีวัยรุ่นหญิงเพียงร้อยละ 7 เท่านั้นที่กลับไปเรียนต่อ ทั้งในระบบที่เป็นทางการและระบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การศึกษาออกโรงเรียน และโรงเรียนตามอัธยาศัย เป็นต้น สาเหตุที่วัยรุ่นหญิงส่วนใหญ่ไม่สามารถกลับไปเรียนต่อได้นั้น เนื่องจากต้องเลี้ยงดูบุตรและต้องทำงานทำ นอกจากนี้ แม่วัยรุ่นยังมีทรัพยากรที่จำกัด คือ เงินและเวลา ทำให้ไม่สามารถกลับไปเรียนหนังสือต่อได้ โดยจากบทสนทนา มีแม่วัยรุ่นจำนวนหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า การกลับไปเรียนหนังสือมีค่าใช้จ่าย เช่น การทำรายงานซึ่งต้องใช้คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

“เขาก็เปิดโอกาสให้หนูเรียน แต่สรุปมันไม่ใช่ [...] ก็พยายามอยู่ แต่ว่าไม่ค่อยมีเวลาไปทำรายงาน เพราะว่าต้องทำงานด้วย [...] มันไม่ใช่เป็นที่ลูกหรอกค่ะ เพราะว่าเวลาเรียนเราต้องทำรายงาน หนูว่ามันน่าจะเป็นเรื่องเงินมากกว่า เวลาเราทำรายงานอะไรแบบนี้ เราก็ต้องไปจ้างเขา เราไม่มีเวลาทำเอง ทำเองไม่ไหวหรอก พ่อขายของเสร็จหนูก็ต้องขับรถไปที่อ่างทอง ไปซื้อของ ร้านเน็ตอะมี แต่หนูไม่มีเวลาไปนั่งหา”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน จ.อ่างทอง มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 18 ปี)

แม้ว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอยู่กับคู่/สามี แต่ก็มีแม่วัยรุ่นจำนวนมากพอสมควรที่แยกทางกับคู่หรือมีคูใหม่ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่มั่นคงเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัววัยรุ่น นอกจากนี้ยังพบว่าวัยรุ่นหญิงที่กลายเป็นแม่พบปะสังสรรค์กับเพื่อนวัยเดียวกันน้อยลง และมีอิสระในชีวิตน้อยลง ไม่สามารถออกไปธุระหรือท่องเที่ยวกับเพื่อนๆ ได้เหมือนวัยรุ่นหญิงคนอื่นๆ

“ตอนท้องเพื่อนก็เรียน ไม่ค่อยได้มีเวลาคูยกันเท่าไร แล้วเพื่อนที่สนิทๆ กันก็ไปทำงาน ไปอยู่ที่อื่นเลย ย้ายที่อยู่ [...] ตอนแรกๆ หนูก็ไม่ค่อยมาอยู่กับแม่ จะอยู่กับทางนั้น และพอตอนนี้หนูก็อยู่กับแม่เพราะหนูคิดว่าอยู่กับแม่สบายใจกว่า”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน จ.อ่างทอง มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 18 ปี)

“ตั้งแต่มีลูกหนูก็ไม่ค่อยออกไปไหน บางทีถ้าออกไปก็ออกไปกันเป็นครอบครัว ถ้าไปหาเพื่อนสังสรรค์กับเพื่อนก็ไม่เคย”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต. ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 16 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 22 ปี)

“ปกติเรียนเสร็จก็แวะเที่ยว ค่อยกลับบ้าน เกี่ยวกับเพื่อน กินอะไรอย่างนี้ แต่ตอนนี้มันเรียนเสร็จเราก็อยากกลับบ้านแล้ว ไม่อยากไปไหนแล้ว คือเราก็อยากกลับบ้าน กลับมาหาเขาก็กลับอย่างปกติทุกวันเลิกเรียน 3 โมงก็กลับบ้านๆ ตลอด ก็ไม่ได้ไปไหนคะพี่ นานๆ จะไปแต่ก็ไปกับแฟนไปกับลูก ไปกับครอบครัวแฟนไร้อะไร ก็คือไม่ได้ไปกับเพื่อน”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต. ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 16 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 17 ปี)

อย่างไรก็ตาม แม่วัยรุ่นส่วนหนึ่งได้สะท้อนว่าการที่ตนต้องกลายเป็นแม่ในวัยรุ่นนั้น ทำให้ตนได้ใช้เวลาไปกับครอบครัวเดิมของตนมากขึ้น คิดถึงครอบครัวเดิมมากขึ้น และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว (พ่อแม่) มากขึ้น

“รู้สึกว่าจะสนิทกับแม่กับพ่อมากขึ้น จะสนิทกับคนในครอบครัวมากขึ้น ตั้งแต่เรามีลูก”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต.ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 16 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 17 ปี)

“รัก (แม่) มากกว่าเดิม เพราะว่าคลอดมาก็เจ็บ รู้ว่าแม่เจ็บ แล้วก็ลูกคลอดยากมาก เจ็บ 3 วัน 3 คืนนะกว่าจะคลอดได้แต่ละคน”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งใน ต.ศาลายา มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 17 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 26 ปี)

ผลกระทบทางสังคมอีกด้านหนึ่ง คือ การถูกติฉินนินทาจากเพื่อนบ้านหรือคนในชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษากล่าวว่า เมื่อวัยรุ่นในชุมชนตั้งครรภ์ก็就会被พูดถึงในทางที่ไม่ดี มีการวิพากษ์วิจารณ์ในหมู่เพื่อนบ้านหรือคนในชุมชน ตัวอย่างคำพูดที่แสดงถึงผลกระทบในด้านนี้ เช่น

“แล้วแถวบ้านหนูไม่เหมือนแถวบ้านอื่น คือ ใครท้องนิดนึ่งก็ประกาศทั่วโลกแล้ว ก็ไม่รู้จะเริ่มตรงไหน”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งในกรุงเทพฯ มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 18 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 22 ปี)

“ชุมชนนี้มันก็มีเหมือนกับว่าเห็นกับคบกันมานี่ท้อง แล้วนิินทาให้เราไต่ยืนนี้แหละ”

(แม่วัยรุ่นรายหนึ่งในกรุงเทพฯ มีบุตรคนแรกเมื่ออายุ 19 ปี
ณ เวลาสัมภาษณ์ อายุ 32 ปี)

อภิปรายผลการศึกษา

ตามที่ Erik Erikson ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีการพัฒนาด้านจิตสังคมว่า การค้นหาตัวตนหรืออัตลักษณ์ของตนเองเป็นสิ่งสำคัญของวัยรุ่น ซึ่งอาจจะมีความยากลำบากในการทำความเข้าใจตัวตนและกำหนดทิศทางชีวิตในอนาคตของตัวเอง วัยรุ่นอาจเกิดความสับสนขึ้นได้ในขณะนี้ (McLeod, 2013) กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาล้วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งเป็นวัยที่กำลังค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองโดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางเพศจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าวัยรุ่นหญิงส่วนใหญ่มีความสนใจในเพศตรงข้าม และเริ่มมีความอยากรู้อยากลองในเรื่องเพศจนนำไปสู่การตั้งครรภ์ เนื่องจากมีความรู้ไม่เพียงพอในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย รวมถึงบางรายมีอำนาจในการต่อรองน้อยในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยหรือการปฏิเสธที่จะไม่มีเพศสัมพันธ์ ทั้งนี้อาจเกิดจากความไม่มั่นใจในอัตลักษณ์ของตนเองก็เป็นได้

การเป็นพ่อแม่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต และการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน และส่งผลกระทบต่อชีวิตวัยรุ่นและอนาคตของวัยรุ่นในหลายๆ มิติดังที่ Schlossberg (1981) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับทฤษฎีการเปลี่ยนผ่าน ในการศึกษาค้นคว้าพบว่าเหตุการณ์ที่วัยรุ่นหญิงกลายเป็นแม่นั้น ส่งผลกระทบต่อวัยรุ่นหญิงทั้งทางด้านจิตใจ ทางด้านสังคม และทางด้านเศรษฐกิจ และการเงิน ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลกระทบที่เกิดเหตุการณ์นั้นเริ่มตั้งแต่เมื่อวัยรุ่นหญิงรู้ว่าตนกำลังตั้งครรภ์ ผลกระทบเหล่านี้สร้างความยากลำบากให้กับวัยรุ่นหญิงที่กลายมาเป็นแม่ รวมถึงครอบครัวของพ่อแม่วัยรุ่นด้วย และจากผลการศึกษาจะเห็นว่าผลกระทบในแต่ละมิติมีความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ ผลกระทบในด้านสังคม คือ เรื่องวุฒิการศึกษาที่ไม่สูงนักเป็นอุปสรรคสำคัญในการหาอาชีพที่ให้ผลตอบแทนสูงและมีความมั่นคง เกิดเป็นผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจและการเงิน นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดความเครียดหรือวิตกกังวล เป็นผลกระทบทางด้านจิตใจได้

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากผลกระทบในด้านลบที่กล่าวมาแล้ว ยังพบว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นยังมีผลกระทบในด้านบวกอยู่บ้าง เช่น การที่วัยรุ่นมีบุตรเร็วทำให้มีการพัฒนาเรื่องความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ผลการศึกษาายังแสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นหญิงสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ และเมื่อเวลาผ่านไป วัยรุ่นหญิงเหล่านั้นสามารถปรับตัวให้เข้ากับบทบาทใหม่ในฐานะแม่ได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ ครอบครัวและคนรอบข้างมีส่วนสำคัญในการบรรเทาความรุนแรงของผลกระทบในเชิงลบที่เกิดขึ้นได้ โดยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ครอบครัวเข้ามาสนับสนุนแม่วัยรุ่นทั้งทางด้านจิตใจ (ให้คำปรึกษาและกำลังใจ) ด้านการเงินและเศรษฐกิจ (ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร) และด้านสังคม (เปิดโอกาสให้วัยรุ่นกลับไปเรียนหนังสือต่อ หรือช่วยหางานให้ทำ) ซึ่งมีส่วนช่วยในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงผ่านสู่การเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้น ทำให้แม่วัยรุ่นสามารถปรับตัวกับบทบาทใหม่ได้

บทสรุป

แม้ว่าการตั้งครรภ์และการเป็นแม่ตอนวัยรุ่นจะไม่เป็นที่ยอมรับ และส่งผลกระทบทางด้านลบอย่างชัดเจนในด้านเศรษฐกิจและการเงิน ด้านสังคม และด้านจิตใจ โดยเฉพาะในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงคือตั้งแต่วัยรุ่นหญิงเริ่มรู้ว่าตั้งครรภ์ แต่เมื่อเวลาผ่านไป แม่วัยรุ่นเริ่มเรียนรู้ที่จะรับมือกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและมีการปรับตัวเพื่อรับมือกับบทบาทใหม่ในฐานะแม่ได้อย่างเหมาะสม โดยความช่วยเหลือจากครอบครัวซึ่งมีส่วนสำคัญในการบรรเทาความรุนแรงของผลกระทบทางด้านลบที่เกิดจากการตั้งครรภ์ และการเลี้ยงบุตรในวัยรุ่น ทำให้วัยรุ่นส่วนใหญ่สามารถก้าวผ่านการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิตได้ ทั้งเรื่องการค้นหาอัตลักษณ์และทิศทางในชีวิต และการเปลี่ยนบทบาทจากวัยรุ่น นักเรียน ลูก มาเป็นวัยรุ่นผู้ใหญ่ วิทยาลัยทำงาน และแม่

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ขวัญตา ตุ่มศิริ และจิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2553). สภาพการดำเนินชีวิตครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่นและบริการทางสังคมสำหรับครอบครัว. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการครอบครัวศึกษา ปี 2553 “ร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ สู้วิกฤติครอบครัวไทย” (หน้า 67-78). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

เนตรชนก แก้วจันทา. (2555). ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นตั้งครรภ์: ปัจจัย ผลกระทบ และการป้องกัน. วารสารพยาบาลศาสตร์ และสุขภาพ, 35(1): 83-90.

สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2560). สถานการณ์อนามัยการเจริญพันธุ์ในวัยรุ่นและเยาวชน ปี 2558. ค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2560, จาก http://rh.anamai.moph.go.th/download/all_file/inex/สถานการณ์RH2558_Newupdate.pdf

ภาษาอังกฤษ

Hobcraft, John, & Kiernan, Kathleen. (2001). Childhood poverty, early motherhood and adult social exclusion. *British Journal of Sociology*, 52(3): 495-517.

Hoffman, Saul D. (1998). Teenage childbearing is not so bad after all... Or is it? A review of the new literature. *Family Planning Perspective*, 30(5), 236-243.

Leslie, Karen, & Dibden, Lionel. (2004). Adolescent parents and their children – The paediatrician’s role. *Paediatr Child Health*, 9(8): 561-564.

McLeod, S. A. (2008). *Erik Erikson*. Retrieved April 28, 2017, from www.simplypsychology.org/Erik-Erikson.html

Nath, Pamela S., Borowski, John G., Whitman, Thomas L., & Schellenbach, Cynthia J. (1991). Understanding adolescent parenting: The dimensions and functions of social support. *Family Relations*, 40(4): 411-420.

Robson, Karen, & Berthoud, Richard. (2003). Teenage motherhood in Europe: A multi-country analysis of socioeconomic outcomes. *Oxford Journal*, 19(5), 451-466.

Rosengard, Cynthia, Pollock, Lealah, Weitzen, Sherry, Meers, Ann, & Phipps, Maureen G. (2006). Concepts of the advantages and disadvantages of teenage childbearing among pregnant adolescents: A qualitative analysis. *Pediatrics*, 118(2), 503-510.

Schlossberg, Nancy K. (1981). A model of analyzing human adaption to transition. *The Counseling Psychologist*, 9(2): 1-18.

Turner, R. Jay, Grindstaff, Carl F., & Phillips, Norman. (1990). Social support and outcome in teenage pregnancy. *Journal of Health and Social Behavior*, 31(1), 43-57.

Unicef. (2008). *Fact Sheet: Young People and Family Planning: Teenage Pregnancy*. Retrieved April 28, 2017, from https://www.unicef.org/malaysia/Teenage_Pregnancies_-_Overview.pdf

Wilcox, Brian, & Vernberg, Eric. (1985). Conceptual and theoretical dilemmas facing social support research. In Sarason, I. G., & Sarason, B. R. (ed.). *Social Support: Theory, Research and Applications* (pp. 3-20). Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.

World Health Organization [WHO]. (2004). *Adolescent Pregnancy: Issues in Adolescent Health and Development*. Geneva: World Health Organization.